

YARARLI AMA KULLANIŞSIZ BİR ÇALIŞMA

Recep DUymaz*

Özet

Türk edebiyatında modern hikâye ve roman Tanzimat döneminde ortaya çıkmıştır. Bu görüş, hem Tanzimat dönemi yazarlarının kendi eserlerinde, hem daha sonra kaleme alınmış edebiyat tarihi ve monografilerde ifade edilir. Namık Kemal, ünlü "Celâl Mukaddimesi"nde, o dönemde yeni ortaya çıkmış edebiyat türlerini sıralarken roman adını da zikretmiştir. Cumhuriyet döneminde İsmail Habip Sevük, Mustafa Nihat Özön, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan da hikaye ve romanımızın Tanzimat döneminde Batı edebiyatından yapılmış çevirilerle başladığına dair görüş bildirmiştir.

Edebiyatımızda modern hikâye ve romanın Tanzimat döneminde Batı edebiyatından yapılmış çevirilerle başladığına dair bu yaygın kanaatin yanında, yerli kaynaklarımızdan biri olan "anlatı geleneği"mizin de bunda rolü olduğunu söylemeliyiz. Ali Aziz Efendi'nin *Muhayyelât*'ı, Emin Nihad'ın *Müsameretnâme*'si, ve Ahmet Midhat Efendi'nin *Letâif-i Rivâyât* serisi ile ilk hikâye ve romanlarımız karşılaştırmalı edebiyat disipliniyle karşılaştırılmadan, edebiyatımızda modern hikâye ve romanın doğuşuna dair görüşlerin eksik kalacağını düşünüyoruz. Bu karşılaştırma henüz yapılmamıştır. Bunun sebepleri arasında o döneme ait Osmanlıca Orijinal metinlere ulaşma zorluğu vardır.

Bugün Türk üniversitelerindeki genç araştırmacıların Tanzimat döneminde Osmanlıca basılmış orijinal edebiyat metinlerine ulaşma problemiyle karşı karşıya bulundukları bir gerçektir. Bu durumda o eserlerin günümüz alfabesiyle hazırlanıp basılmaları akademik bir ihtiyaçtır. Son yıllarda bu ihtiyacı karşılamak amacıyla yapılmakta olan çalışmalar takdirle karşılıyoruz; ancak bu çalışmaların tam bir birikim, dikkat ve titizlikle yapılması ve metodik olması vazgeçilmez bir zorunluluktur.

Yeterli bilgi birikimi elde edilmeden, işin gerektirdiği dikkat, titizlik ve metodik çaba gösterilmeden bazı yeni baskıların araştırmacıların ihtiyaçlarını karşılayamayacağı açıktır. Biz bu çalışmamızda birtakım teorik öneriler yerine, bu tür yeni baskılardan –örnekleme yoluyla seçtiğimiz- birini ele alacak ve çeşitli yönlerden eleştirilerimizi yazacağız. Maksudumuz, bundan sonra benzer çalışmalar yapacak olanların dikkatlerini bazı noktalara çekmekten ibarettir.

Anahtar Kelimeler: Modern hikâye, modern roman, çeviri hikâye, çeviri roman, anlatı geleneği, orijinal metin (Osmanlıca alfabesiyle basılmış metin), günümüz alfabesiyle basılmış metin, araştırmacı, eleştiri.

Abstract

A Useful But Impractical Studies

*In Turkish Literature the modern story and novel started in the Tanzimat period. This view is expressed both in works of the writers of this period and in monographs. Namık Kemal, in his famous work, "Celâl Mukaddimesi" mentioned the word "novel" in enumerating the names of the forms of literature. In the republican period İsmail Habip Sevük, Mustafa Nihat Özön, Ahmet Hamdi Tanpınar and Mehmet Kaplan also expressed their view that the modern story and novel started with translation from western literature during the Tanzimat period. We should say that in addition to the view that our literature of modern stories and novels started with the translations from western literature during the Tanzimat period, our own national tradition of story-telling also played a part in this process. We believe that such views on the birth of modern story and novel in our literature would be incomplete unless Ali Aziz Efendi's *Muhayyelât*, Emin Nihat's *Müsameretnâme* and Ahmet Midhat Efendi's *Letâif-i Rivâyât* series are compared using the discipline comparative literature.*

This comparison has not yet been carried out. Among the reasons for this delay is the fact that it is difficult to obtain the original texts in Ottoman script.

* Doç.Dr. Fen ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Today young researches at Turkish universities have come to terms with the fact that they have difficulty in obtain original texts of literature written in the Ottoman script. Therefore it is a necessity to prapare these works for printing in Latin scrip. We appreciate the efforts which have been made to meet this need in recent years, but such work must be carried out merhodically by someone with the required exprience, employing great care and fastidiousness. It is clear that recent publications prepared without the exprience, care, methodology and fastidiousness required for the work, cannot meet the need of researchers. In this article, rather than provide theoretical advice, we have by way of example chosen one of these new publications for examination and criticism for varios points of view. Our aim is to be assistance to those who may produce similar works in the future by drawing their attention to a few points.

Key Words: *Modern story, modern novel, translated story, translated novel, story telling, original text (text printed in Ottoman script), text in Latin script, researcher, criticism.*

Edebiyatımızda modern anlamda hikâye ve roman Batı edebiyatıyla kurulan münasebetlerden sonra Tanzimat devrinde doğmuştur.

Bu görüş hem Tanzimat devri yazarlarının kendi eserlerinde, hem de daha sonra kaleme alınan edebiyat tarihleri ve monografilerde ifade edilir. Meselâ Namık Kemal, tenkit tarihimize üzerinde önemle durulması gereken metinlerden biri olan meşhur Celâl Mukaddimesi'nde "tarz-ı cedîdin" ortaya çıkmasından itibaren edebiyatımızda üç yeni şubenin meydana geldiğini belirtir ve bunları şöyle sıralar: "... biri makalât-ı siyasiyye, biri roman, biri tiyatrodur."¹

Edebiyatımızda hikâye ve romanın doğuşuna dair dikkate değer çalışmalardan birini yapmış olan Mustafa Nihat Özön, bir adım daha ileri giderek, bu türlerin bizde nasıl başladıklarını da açıklamıştır. Ona göre bu türler edebiyatımızda "tercüme" ile başlamışlardır: "İlkin tercüme, onun ardından taklit ve tanzir ile başlanılan roman biçimine telif sırası artık gelmiş bulunuyordu."² Ahmet Hamdi Tanpınar da hikâye ve romanımızın başlamasında tercümenin rolüne dikkat çekmiştir: "Hikâye nevinin başlaması daha sonra yine tercüme yolu ile dir."³

Hikâye ve romanımızın başlamasında Batı edebiyatından yapılmış tercümelerin rolünün sürekli vurgulanması, ilk roman ve hikâyelerimizin kaynaklarının genellikle Batı edebiyatında bulunduğu dair yaygın bir kanaatin doğmasına sebep olmuştur. Bu kanaatin tabii bir neticesi olarak bazı ilk hikâye ve romanlarımız ile Batı edebiyatındaki benzerleri arasında münasebetler kurulmuş, mukayeseler yapılmış ve sonunda bunların oradan geldikleri sonucuna varılmıştır. XIX. yüzyılda Batı dünyasıyla kurduğumuz sıkı münasebetlerin sonucu olarak eğitim, ekonomi, siyaset ve toplum hayatımızda olduğu gibi, dil ve edebiyatımızda da köklü değişimler olmuş, bu değişimlerin devamında yeni türler meydana gelerek edebiyatımız zenginleşmiştir. Bütün bunlarda tercümelerin yol göstericiliği ve etkisi şüphesiz inkâr edilemez.

Bununla beraber, tercümelerin yanında "yerli kaynak"larımızın da ilk hikâye ve romanlarımızı beslediklerini söylemeliyiz. Zengin "anlatı geleneğimiz"deki eserler ile bu ilk hikâye ve romanlarımız arasında şu veya bu şekilde yakınlık ve benzerlikler görülmektedir. Bunlar karşılaştırmalı bir okuyuşta bile gözümüze çarpan ilk andırırlardır. Bu konuda metinler arası münasebetler göz önünde bulundurularak yapılacak karşılaştırmalı edebiyat araştırmaları, modern hikâye ve romanımızın doğuşunu daha yakından aydınlatacağı gibi, "yerli kaynaklarımız"ın bu yeni türlerin meydana gelmesindeki rollerinin sanıldığından daha fazla olduğunu da gösterecektir. Nitekim Namık Kemal'in *İntibah*'ı üzerinde yapılmış bir araştırma, bu romanın kaynağının Alexandre Dumas-Fils'in *La Dame Aux Camelias*'ı ile Abbé Prevost'un *Manon Lescaut*'u olduğunu dair yaygın kanaatin⁴ aksine, *Hançerli Hanım* adlı bir "yerli kaynak" olduğunu inandırıcı delillerle ortaya koymuştur.⁵

Edebiyatımızın başlangıcından günümüze kadar mensur hikâye geleneğimize ait eserlerin tam bir dökümü ve neşri henüz yapılmamıştır. Neşredilmiş olanları üzerinde de

⁴ *İntibah*'ın kaynağına dair görüş bildiren bazı araştırmacıların kanaatlerini bir fikir vermek maksadıyla şöyle sıralayabiliriz:

"Ali Bey'in Mehpeyker ile olan ilk ve son kavgası ve ayrılışı'nda kızın ba'ına üç dört yüz liralık kâğıt parayı atması (bu kadar çok paranın Ali Bey'de o sırada bulunması izah edilememiştir) insana *La Dame aux Camelias*'yı hatırlattığı gibi, Mehpeyker ile Ali Bey'in münasebetleri *Manon Lescaut*'u aklı getiriyor. Ali Bey soluk bir şövalye des Grieux, Mehpeyker de *Manon*'un soluk bir aksisi sayılabilir. Namık Kemal'in bu ana eserleri okuduğu muhakkaktır". Mustafa Nihat Özön, "Birkaç Söz", *İntibah*, Aka - Kitabevi, Ankara (1944), s. 6;

"Bu pişmanlık romanı Namık Kemal'e hiç şüphesiz yok ki Dumas Fils'in "*La dame aux Camelias*"ından gelmişti. (...) Ali Bey'in Mehpeyker'i iyice dövdükten sonra evden uzaklaşırken birkaç yüz liralık banknotu yüzüne atması da "*La dame aux Camelias*" da kumar sahnelerinin sonundaki jeste benzer". Ahmet Hamdi Tanpınar, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Dördüncü baskı, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1976, s. 403, 404;

"Bu haliyle ve olayların gelişme temposuyla *İntibah*'ın *La Dame aux Camelias* ve *Manon Lescaut*'u hatırlattığında bütün tetkikçiler birleşirler. Namık Kemal konuyu adapte etmiştir denilebilir. İsimler ve mekân değişmiş, tipler mümkün olduğu kadar İstanbul'un XIX. Asır hayatına uydurulmuştur". N. Ziya Bakırcıoğlu, *Başlangıcından Günümüze Türk Romanı*, Ötügen Neşriyat A.Ş., İstanbul 1983, s. 47;

"Romanın ana örgüsü, "bir fahişenin genç bir adama duyduğu aşk" birçok Türk eleştirmenin de belirttiği gibi Dumas Fils'in *La Dame aux Camelias*'ından alınmadır". Robert P. Finn, *Türk Romanı*, çev. Tomris Uyar, Bilgi Yayınevi, Ankara 1984, s. 42.

⁵ Güzin Dino, *Türk Romanının Doğuşu*, Cem Yayınevi, İstanbul 1978.

¹ *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, C. 2, Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan-İnci Enginün-Birol Emil, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1995, s.346.

² Mustafa Nihat, *Türkçe'de Roman Hakkında Bir Deneme*, Remzi Kitabevi, İstanbul (1936), s.140.

³ Ahmet Hamdi Tanpınar, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 4. Baskı, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1976, s.285.

karşılaştırmalı, metodik incelemeler tam değildir. Bu durum, modern hikâye ve romanımızın doğuşunda “yerli kaynaklar”ın rolünün gölgede kalmasına sebep olmuştur. Eski edebiyatımıza uzanmayalım. Yeni Türk edebiyatının henüz filizlenmeğe başladığı yıllarda basılmış hikâye ve romanlarımızın orijinal metinlerinin günümüz alfabetiyle neşirleri ve bunlar üzerinde yapılmış çalışmalar bile henüz çok yenidir. Halbuki Ali Aziz Efendi’nin *Muhayyelât*’ı, Emin Nihad’ın *Müsameretnâme*’si ve Ahmed Mithat Efendi’nin *Letâif-i Rivâyât* serisi üzerinde tek tek metodik incelemeler yapılmadan, bu eserlerle anlatı geleneğimizdeki mensur hikâyeler karşılaştırılmadan, bu karşılaştırmanın sonunda anlatı geleneğimizdeki mensur eserlerde var olup Batı edebiyatıyla münasebetlerimizin kurulmasından sonra da devam eden veya kırılmış olan çizgiler, karşılaştırmalı edebiyat disipliniyle belirlenmeden modern hikâye ve romanımızın doğuşuna dair ileri sürülen görüşler eksik kalmaya mahkumdur. Bu durumda bu tür araştırmalara bir başlangıç olmak üzere yapılacak faydalı işlerden birinin “sahih metin” neşri çalışmaları olduğunu düşünüyoruz. Başta yukarıda adlarını verdiklerimiz olmak üzere ilk hikâye ve romanlarımızın “sahih metinleri”nin günümüz alfabetiyle neşredilmeleri, hem onlara ulaşmayı kolaylaştıracak, hem de araştırmacılara zaman kazandıracaktır.

Ali Aziz Efendi’nin *Muhayyelât*’ı bu tür hikâye kitaplarımızdan biridir. *Muhayyelât* ilk kez 1852 yılında basılmıştır.⁶ Devrin önde gelen şahsiyetleri olan Ahmed Midhat Efendi, Namık Kemal, Muallim Naci, Şemseddin Sami ve Recaizade Mahmud Ekrem, türlü vesilelerle bu kitaptan bahsetmişlerdir. Onun bu şöhreti, devrinde tutunmasına ve yirmi yıl içinde beş kez basılmasına sebep olmuştur. *Muhayyelât*’ın sahii bir neşri ve üzerinde yapılacak yeni incelemeler, edebiyatımızda hikâye ve romanın doğuşuna şüphesiz daha yakından bir ışık tutacaktır.

Böyle bir işi tamamlayıp, çalışmamızı bastırmaya hazırlanırken *Muhayyelât*’ı kitapçı vitrinlerinde görüvermek bizi önce sevindirdi.⁷ *Muhayyelât* gibi problemli bir metin üzerinde çalışmanın ne kadar zor, sıkıntılı ve sabır isteyen bir iş olduğunu tecrübe ile bildiğimiz için baskıya hazırlayan araştırmacıya saygı duymamak elde değildi. Kitabı hemen alıp okumağa başladık;

ancak daha ilk sayfalarda (s.XIV), “müşârün bi’l-benân” yerine “müşârün bi’l-benâm”, “vâki olan sualler...” yerine “vâki evvelâ sualler...”, “kitabın zahrında” yerine “kitabın zuhurunda” ve “muarrer ü mestûrdur” yerine “muarrir mestûrdur”u görünce önce umutlarımız kırılmağa, sonra da kafamızda soru işaretleri oluşmağa başladı. Bunlar tashih hatası olabilir, diyerek okumağa devam ettik. Duygularımızı *Muhayyelât*’ın üslubunu hatırlatır yollu bir cümle ile anlatacak olursak şöyle söyleyebiliriz: Bir de ne görelim! Bu tür yanlışlıklar azalacağına gittikçe çoğalıyor!..

Muhayyelât üzerinde çalışırken kazanmak zorunda kaldığımız sabır ve tahammül gücümüzü, bu sefer burada göstererek bu kitabı başından sonuna kadar, tespit edebildiğimiz hataları işaretleyerek, okuduk ve sonunda bu eleştiriyi kaleme almağa karar verdik.

Son yıllarda türlü sebeplerle Yeni Türk Edebiyatı dönemine ait orijinal metinlere ilgi artmış ve bunların günümüz alfabetiyle yeni baskıları çoğalmaya başlamıştır; ancak bu baskıların yararlı olabilmesi ve daha sonraki araştırmacıların tekrar orijinal metinlere dönme ihtiyacı duymamaları için bu çalışmaların bir ön hazırlık, dikkat ve titizlikle yapılması ve metodik çalışılması gerektiği açıktır. Bizim bu eleştiriyle maksadımız, örnekleme yöntemiyle seçtiğimiz bir eser vasıtasıyla dikkatleri bu konuya bir kez daha çekmekten ibarettir.

Hüseyin Alacatlı tarafından yayına hazırlanan *Muhayyelât-ı Aziz Efendi*, Eser Hakkında (s.V-XII), *Muhayyelât*’ın 1305 tarihli kapağının klişesi (s.XIII), *Muhayyelât* üzerine kısa bir açıklama diyebileceğimiz imzasız bir yazı (s.XIV) ve Fihrist-i Kitâb-ı *Muhayyelât-ı Ledünnî-i İlâhî* (s.XV) ile başlar. Asıl metin (s.1-260) bu başlıklardan sonra gelir. Metnin sonuna (s.261-416) bir de Sözlük ilâve edilmiştir. *Muhayyelât*, günümüz alfabetiyle yeniden tesis edilirken başvuru kaynaklar gösterilmemesi ve sonuna herhangi bir dizin ilâve edilmemiştir.

Eser Hakkında başlığını taşıyan sayfalarda *Muhayyelât*’a dair umumî bilgiler verilmekle yetinilmiştir.

Saim Sakaoğlu, *Muhayyelât*’ın beş baskısını tespit etmiştir.⁸ Biz bunlardan dördünü görebildik. Hüseyin Alacatlı’nın (s.XIII)de kapağının klişesini verdiği 1305 tarihli baskı bizim için yenidir. Bu baskının tam künyesi verilseydi faydalı olurdu.

⁶ *Muhayyelât-ı Aziz Efendi*, Takvîm-i Vakayî Matbaası, İstanbul 1268/1852, 239 s.

⁷ Türk Klasikleri/Romanlar, *Muhayyelât-ı Aziz Efendi*, Giridi Ali Aziz Efendi, Yayına hazırlayan: Hüseyin Alacatlı, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, XVI+416 s.

⁸ Saim Sakaoğlu, “*Muhayyelât-ı Aziz Efendi*”, *Türk Edebiyatı*, C. 3, nr.27, 1977, s.31, 32.

Muhayyelât üzerine kısa bir açıklama diyebileceğimiz yazının bulunduğu sayfadan itibaren metnin sonuna kadar tespit edebildiğimiz yanlışlıkları tek tek açıklamak bize göre mümkün görülmedi. Böyle bir yol, lüzumsuz tekrarlarla yazımızın uzamasına sebep olacağı gibi, konuyla ilgili kitaplarda kolayca bulunabilecek bilgileri buraya da aktarmayı gerektirecekti. Şöyle bir yol tutmayı uygun gördük: Tespit edebildiğimiz yanlışlıkları gruplandırmak ve bunları doğrularıyla birlikte tablolar halinde göstermek. Buna göre şu üç tablo ortaya çıktı:

1. Tablo: Okuma yanlışlıkları, 2. Tablo: İmlâ yanlışlıkları, 3. Tablo: Metinde atlanmış ibareler. Aşağıda vereceğimiz bu tablolardan her biri iki sütun halinde düzenlenmiştir. Sol taraftaki birinci sütunda Hüseyin Alacatlı'nın hazırladığı Akçağ neşrindeki yanlış okunan kelime ve terkipler gösterilmiş, hemen önlerinde bunların bulundukları sayfa numaraları verilmiştir. Sağ taraftaki ikinci sütunda teklif ettiğimiz doğru okumalar ve bunların *Muhayyelât*'ın Osmanlıca orijinal baskısında bulundukları sayfa numaraları gösterilmiştir.⁹ Yerden tasarruf maksadıyla birinci sütunda sadece yanlış okunmuş kelime ve terkipler, ikinci sütunda da doğruları gösterilmekle yetinilmiştir. Ancak gerekli yerlerde terkinin bütünlüğüne giren diğer kelimeler de alınmıştır. Böyle bir tablonun okuyucuya her iki okumayı karşılaştırma imkanı vereceği gibi, gerekli görüldüğünde her iki okumayı eserin Osmanlıca orijinal metninden kolayca kontrol etme imkanını da vereceği açıktır.

Okuma Yanlışlıkları

Muhayyelât günümüz alfabesiyle baskıya hazırlanırken birçok okuma yanlışlıkları yapılmıştır. Bunlar bu tabloda metinde bulundukları yerlere göre sıralanmıştır. Az yukarıda da söylediğimizi gibi, sol taraftaki birinci sütunda Akçağ neşrindeki yanlış okumalar, sağ taraftaki ikinci sütunda da teklif ettiğimiz doğru okumalar gösterilmiştir:

İmlâ Yanlışlıkları

Bu tabloda yanlış okumadan ziyade ihmalkârlık, dikkatsizlik sonucu veya tashiî sırasında gözden kaçtığını düşündüğümüz yanlışlıklar, teklif edilen doğrularıyla birlikte gösterilmiştir. Buraya sadece kelime veya cümlelerin anlamını etkileyen yanlışlıklar alınmıştır. Metinde bir de çok sayıda imlâ tutarsızlıkları vardır. Meselâ "ıyâl" kelimesi kimi

yerde (evlâd ü ıyalleriyle, s.42), kimi yerde (... üftadesi olduğum ayâlimdir, s.54) şeklinde yazılmıştır. Bu tutarsızlık kimi yerde (ıyâlinle, s.246; ayalini görmek, s.246) aynı sayfada bile görülür! Bu ve buna benzer imlâ tutarsızlıkları tablomuzda gösterilmemiştir.

Metinde Atlanmış İbareler

Muhayyelât'ın orijinal metninde bulunduğu halde, Hüseyin Alacatlı'nın hazırladığı *Muhayyelât*'ta bulunmayan, dolayısıyla atlanmış olan kelime, terkip, hattâ cümleler de vardır. Üçüncü tablomuzda bunları gösteriyoruz.

Kitabın sonuna bir de sözlüğün ilâve edilmiş olduğunu söylemiştik. Metnin hazırlanmasındaki yetersizlik, ihmalkârlık ve dikkatsizlik aynen sözlüğe de yansımıştır. Bu sözlüğün mahiyeti hakkında bir fikir vermek için sözlüğe alınmış birkaç kelime ile terkinin sadece okunuşunu ve imlâsını misâl olarak zikretmekle yetiniyoruz.

Güntümüz alfabesiyle basılmış *Muhayyelât*'ı, bütün bu hataları görerek okuyan bir kimsenin sonunda üzülmemesi mümkün değildir. Harcanan zaman, tüketilen enerji ve sarf edilen bunca emeğin sonunda vücuda getirilen bu "ma'lûl eser", üzerinde ilmî bir inceleme yapılmak şöyle dursun, onun hakkında üstünkörü bir fikir edinmek için bile okunmağa elverişli değildir. Bu durumda *Muhayyelât*'ın "güvenle kullanılabilir" yeni bir baskısının yapılması ihtiyacı ortada durmaya devam etmektedir.

⁹ Verdiğimiz sayfa numaraları, Hüseyin Alacatlı'nın da kullandığı (s.260) *Muhayyelât*'ın üçüncü baskısına aittir: *Muhayyelât-ı Ledünn-i İlâhî*, Mekteb-i Harbiye-i 'âhâne Matbaası, İstanbul 1284 (1867), 239 s.

Tablo 1: Okuma Yanlışlıkları

1. Sütun	s.	2. Sütun	s.
Akçağ Neşrindeki Yanlış Okumalar:		Teklif Edilen Doğru Okumalar:	
kitabın zuhurunda	XIV	kitabın zahrında ¹	
muhaarir mestûrdur	XIV	muhaarir (u) mestûrdur	
merhum mûmâ-ileyh	XIV	merhûm-ı mûmâ-ileyh	
bir âverde-i kemterâne	1	berâverde-i kemterâne	2
berhetun mine'l-eyyâm	1	bürheten mine'l-eyyâm	2
metâlîe say-ı mutlak	1	mutâlaası mutlak	2
havâsından olup	1	havâsından olup	3
Fâris olan	1	Fars olan	3
karar-gîr, re'-yi savâb-dîdeleri	2	karargîr-i re'y-i savab-dîdeleri	3
mûstağrak-ı gark-ı halecan	2	mûstağrak-ı arak-ı halecan	3
Şehzâde bu muzîkî	3	Şehzâde bu mazîkî	4
nigeranvârî perde-i hafâ-yı şîve-i Huda	3	nigerân-ı verâ-yı perde-i hafâ-yı şîve-i Huda	4
cinnî mağlup	3	cinnî-i mağlup	4
ittifaka çıka gelip	6	ittifakan çıka gelip	7
sual ve istinkâh etmeğin	6	sual ve istiknâh etmeğin	7
ber-sun-ı Hâlik	7	bir sun'-i Hâlik	8
envâ-ı kelâm lâtifeye	7	envâ-ı kelâm-ı letâyife	8
ber ü sâa olacak	7	bür'ü sâa olacak	8
şemme eser-i rûh-perver	7	şemme-i eser-i rûh-perver	8
sabah oldukta hademân	8	sabah oldukta huddâmân	9
nasb-ı hargâh etmeye infak	11	nasb-ı hargâh etmeye ittifak	12
takib-i râhtan	11	taab-ı râhtan	12
hatt-ı gayet rakîk	11	hat gayet rakîk	12
bir şehîr-i karînde	12	bir şehîr kurbünde	12
imrâr-avân	13	imrâr-ı avân	13
hutût-ı hâl için taşra getirdiğini	13	hutûtu hal için taşra götürdüğünü	14
bir mahalle müş'it ve Perişan	13	bir mahalle müştet ve perişan	14
tesellim bir duhtere	14	neslim bir duhtere	15
bir hafta minel-eyyâm	15	bürheten mine'l-eyyâm	15
sefil sergerdân	15	sefil-i sergerdân	16
eser-i yari daima	17	İsr-i yâri daima	17
va'd ve îdi hâvı	18	Va'd ü vaîdi hâvı	18
hulk-ı kazıyyeden âgâh olamadılar	19	halk kazıyyeden âgâh olamadılar	19
kurret-ı cân-ı dil	19	kurret-i cân (u) dil	20
hâmile olup inkızâmet-i hamel ile	19	hâmile olup inkızâ-(y) müddet-i haml ile	20
dest-i yesârî içinde mesabesinde	19	dest-i yesârî mesabesinde	20
vâiz efendilerin cinnî vasıf	22	vâiz efendilerin cenneti vasf	22
kubâb ve bâm	22	kıbâb ve bâm	22
zînet-seraya mâil	22	zînet-i saraya mâil	22
âmâde olunmuş it'âme-i nefise	23	âmâde olunmuş et'ime-i nefise	22
perdeyi arttırarak nağme-i evce çıkardı	23	perdeyi arttırarak nağmeyi üçe çıkardı	23
uyanmasına müterakkibâne	23	uyanmasına müterakkiben	23
helâkimi kabul ile ve sultandan	24	helâkimi kabul ile vuslatından	24
olmak muradımdır	27	olmak emrimdir	26
Etrafına sokaklar çekilmiş	29	Etrafına sukaklar çekilmiş	28
ol suret matlûbu	33	Ol sûret-i matlûbu	32
bir pîraydı	34	bir pîr idi	33
müddet-i vâfiren beri mütekevvin	35	müddet-i vâfiren beri menkûben	33
kaliçe-i girân-bahâ fûrûş etmişler	38	kaliçe-i girân-bahâ ferş etmişler	37
havâsıla tabir	38	havâsıla-i ta'bîr	37
bir muhalled ki	38	bir mahalde ki	37

¹ Muhayyelât'ın orijinal baskısının ba'ında, yazar ve eserine dair kısaca bilgi veren "açıklama" diyebileceğimiz imzasız bir yazı vardır. Bu yazının bulunduğu sayfaya numara verilmemiştir. Burada gösterdiğimiz ilk üç düzeltme, bu sayfadadır.

tefevvüh buyurmaktır, muarrızında	40	tefevvüh buyurmaktır ma'razında	38
altın ceketli	42	altın çevganlı	40
sakal du elde	42	sakal(ı) düvâlde	40
peyrev-i ihtiyar halka-i zikr	42	peyrev-i ihtiyâr-ı halka-i zikr	40
sırımdan, ıtırdan	42	Sürmedân ıtırdân	41
lâ-yuad kös ve küre, nây	43	lâ-yuad kös ve kerrenây ²	41
libâs-ı fâhire'lbâs	44	libâs-ı fâhire ilbâs	42
lâ-yuhsa it'âme	44	lâ-yuhsâ et'ime	42
icrâ-yı hez	44	icrâ-yı hüner	42
iktifa olagörüldü	45	iktifa evlâ görüldü	43
hâdemân-ı saray	46	hâdimân-ı saray	44
otursunlar da bil-ağrâz götürün	46	otursunlar da bi'l-i'zâz götürün	44
tûl-ı arizi	46	Tûl (ü) arzı	44
bahr-i ecânib-i Çin'e	48	bahren cânib-i Çin'e	46
hayre-i hayret	48	hyre-i hayret	47
verip olduğu	48	verip ol dahi	47
avreti süz etmek	49	avrata söz atmak	47
cevap muhazara	49	cevab-ı muhâzara	47
hatve ba'dinden	53	hatve bu'dundan	52
hakk-ı benuvvet	55	hakk-ı būnüvvet	52
celb-i hâtırına medd-i irade	57	celb-i hâtırına müdârâda	54
bir sehl-i tevkiften sonra	59	bir sehl tevkiften sonra	57
cemi' nâsa ıyd-ı nur	62	cemi' nâsa id-i Nevruz	59
nedimâ ve musâhibân	65	nüdemâ ve musâhibân	62
Şahbânû, harem-saray-ı ismeti	65	Şah, bânû-yı harem-saray-ı ismeti	62
ile'l-kalbe seylün	66	İle'l-kalbi sebîlün	63
bazı mahrem esrârı	66	bazı mahrem-i esrârı	63
beni hatia sabır	67	beni hayta-i sabr	63
eline gerd-i pâ yine	70	eline girdi, pâ yine	68
mağduretim hırâsına	70	mağdûriyyetim cezasına	68
hademânından olmakla	73	huddâmından olmakla	69
servet-i zâhir-i bî-fâide ebeveyne	79	servet-i zâhir-i bî-fâide-i ebeveyne	75
meşgul izz ü ikrâm	80	meşgûl-i izz ü ikrâm	76
naz ve hez-tannazî	80	naz ve hüner-i tannazî	76
icrâ-yı hez-sâzî	81	icrâ-yı hüner-i tannazî	76
kesb-i heze meftur	82	kesb-i hünere meftûr	78
niam, visâl	84	ni'am-ı visâl	79
Cevad'ın yakasından basıp	84	Cevad'ın yakasından yapışıp	80
azm-i niyet eyledi	84	azm ü niyyet eyledi	80
muzîfe-i hapiste	84	mazîka-i hapiste	80
birkaç nefer-i tiğ derdest	84	birkaç nefer tiğ der-dest	80
pend ve ad	84	pend ü va'd	80
eshâb-ı hez olup	85	eshâb-ı hüner olup	81
terk-i sır edenler	85	terk-i ser edenler	81
ketm-i esrâr etmeğe örnek	85	ketm-i esrâr etmeğe evreng	81
azimâta amel	87	gazâyimâta amel	82
an aklî kırk, elli gün	87	An-ekall kırk, elli gün	82
şehir karibindeyim	88	şehir kurbündeğim	84
ve etimden	89	Ve eteğimden	84
sehl-i evvelce	90	sehl evvelce	85
beyandan arzım	90	Beyandan garazım	86
kevâkib eserine	91	kevâkib isrine	87
muzâyakaya koyup	92	Mazikaya koyup	87
duhter mahbûbeyi	92	duhter-i mahbûbeyi	87
marifet-i ribâtiye	92	ma'rifet-i Rabbâniyeyi	88
talim ve tâlime	93	ta'lîm ve taallûme	88

² Ziya 'ûkûn, *Farsça-Türkçe Lugat*, C.3, MEB Devlet Kitapları, İstanbul 1984, s.1531.

hez ve sanatımı	93	hüner ve san'atımı	88
Alacahamam karibinde	95	Alacahamam kurbünde	90
Emin dahi ehîbbânâ	96	Emin dahi ahyânen	91
Ekser kibarda	97	Ekber-i kibarda	92
hemen-i dem nefesim	100	hemândem nefesim	94
belâ, bâran gibi	100	belâ-yı bârân gibi	95
mescid-i mezkûr karibinde	101	mescid-i mezkûr kurbünde	95
zevceyi mutlakasını	103	zevce-i mutallakasını	97
taaccüb-i gûne	103	taaccüb-gûne	97
vallâ bir daha vurup	104	Ve illâ bir daha vurup	99
İman gulâz ettirip	104	Eymân-ı gulâz ettirip	99
tavrını bozmak	106	tavrını bozman	100
der-duvarı	106	der (ü) duvarı	100
ferş bâlinleri	107	ferş-i bâlinleri	101
izhar ve hez ile	107	izhâr-ı hüner ile	101
bahşâ-bahş eshâb-ı şuhûd	107	Bahşâyîş-i eshâb-ı şuhûd	101
irâdemize müfevvizdir	107	irâdemize müfevvezdir	101
bast-ı makal letâife	107	bast-ı makal-ı letâife	101
rebi' meskûnda	108	rub'-ı meskunda	102
ebkâr-ı muhazzirâtan	108	ebkâr-ı muhadderâtan	102
şehr-i Haleb şehbâda	109	şehr-i Haleb-i şehbâda	103
bektâşîye ile tahayyür olunmuş	111	Bektâşîye ile techîz olunmuş	105
zaman-ı zabtı takrib eyledikte	111	zaman-ı zabtı takarrüb eyledikte	105
şeyh-i bîkr pîşgâhında	113	Şeyh Bekir pîşgâhında	107
vaz' ve tez hıyâm olunup	113	vaz'-ı veted-i hıyâm olunup	107
lâbis-i hayat müsteâr olası	114	lâbis-i hayat-ı müsteâr olası	107
gırır-ı muharremde	114	gurre-i muharremde	108
kara ve emsârda	114	kura ve emsârda	108
âdâb-ı menâziraya vâkîf	115	âdâb-ı münâzaraya vâkîf	109
vücûd-ı muhsinât-âlûd	115	vücûd-ı muhasenât-âlûd	109
rûzgâr pîşinde	116	rûzgâr-ı pîşinde	109
kaide olunur	116	kaide-i evvelindir	109
lâbis-i libâs-ı beşeriye evlâ ve zühûlât-ı		lâbis-i libâs-ı beşeriyye olavuz, hâlât-ı	
beşeriye	116	beşeriyye	109
bir sebeb-i hakkı	116	bir sebeb-i hafî	110
sûret-i a'zâb	116	sûret-i igzâb	110
giriştârî zevcini	117	giriştârî-i zevcini	110
cümle-i müsellime	118	cümle-i müsellemeden	111
şaha getirebilirim	118	şâhid getirebilirim	111
ihsân-ı inâyet	119	ihsan (u) inâyet	111
hâb-ı nûşin	120	hâb-nûşin	112
idhâl-i germâye	120	idhâl-ı germâbe	112
bir bâb-ı girden	120	bir bâb-ı kebîrden	113
nakil ve müttehi	121	nakl ve müteheyyi	113
İt'âmen evsâfı	121	Et'îmenin evsâfı	113
bir gulâm hitabı	121	bir gulâm-ı hitâbî	114
ref ve dağdağa resim	124	ref ve dağdağa-i resm	116
tasaddi olmazsanız	124	tasdi' olmaz iseniz	116
kalb-i bî-can	125	kalıb-ı bî-can	117
nakş u duvarından müstedildir	125	nakş u duvarından müstedelldir	118
netice-i idbâr-ı keder	125	netîce-i idbârındır	118
ekl-i şerb	126	ekl (ü) şûrb	118
kuvvet-ı yevmiyyeni çıkaracak	127	kût-ı yevmiyyeni çıkaracak	119
hangi kuvvet	127	hangi kût	119
tefhîm eylemiş	129	Tefehhüm eylemiş	121
libas-ı bohça ile	130	libâsı bohça ile	122
tâ be gülü so dolup	131	tâbe gelip su dolup	123
günden güne za'f-ı müzdâd	133	günden güne za'fî müzdâd	125
bisât-evânî-i hâneyi	134	bisât (u) evânî-i hâneyi	126

mâlâ ayn-ı râet ve lâ-izni sem'at	134	mâlâ-aynin re'et ve lâ-üzntün sem'i'at	126
yakın etti	136	Teyakkun etti	128
ihzar-ı nakl	136	ihzâr-ı nukl	128
bir kaide cehren	137	ber-kaide cehren	128
beher hâl-i dahmenize	137	Be-her hal dahmenize	129
haneme iskân, bezl-i ihsan buyurursunuz	142	haneme iskân-ı bezl-i ihsan buyurursanız	133
icab-ı kabul	142	icab u kabul	134
vaz'-ı târpûd-ı letâif	144	vaz'-ı târ u pûd-ı letâyif	136
mübâhesât fînûna	145	mübâhesât-ı fînûna	136
nezd-i maarif-feridenizde	145	nezd-i maarif-i feridenizde	136
illâ-ilâhi	146	Âlâ-i ilâhî	138
duru keşkül	147	devir ve keşkül	138
miktârı fütûhat	147	mikdarı fûrûht	138
saile-i harir tahrir-i cevap	147	sâile harîr-i tahrîr-i cevap	138
ve irs-ı ark	147	Ve irâs-ı arak	139
güft-i şinide ile	149	güft ü şinîd ile	141
mülkzâde olduğunuzu	153	melikzâde olduğunuzu	144
teng-i hâtir olman	153	teng-hâtir olman	144
gelen mülkzâdeler	154	gelen melikzâdeler	145
hüsran ve hüzâlâtan gayrı	154	hüsran ve hizlândan gayrı	145
fecâat-ı can-ı habisi	155	füc'eten cân-ı habîsi	146
maksud-ı pederimin	156	maksûd, pederimin	147
kifayetinden sual ile	157	keyfiyyâtından sual eyle	148
fukara reyunin	162	fukarâ-yı ra'iyyenin	152
çerağ getirdiler	164	cerrah getirdiler	154
senin zahmet vecâ	164	senin zahmet-i veca'	155
vefa iştimâl Râhile'ye	165	vefâ-yı iştimâl-i Rahile'ye	155
fesat edecek adem yoktur	169	fesad edecek adam, bu kadar	159
hassatü'l-ke'lâma	174	Hâssaten kelâma	164
bend nokta-i sebk	175	bend-i nokta sebk	164
temâdî ve dâd	177	temâdî-i vedâd	166
beher hâl-i Ferahnaz	177	Be-herhal Ferahnâz	166
ve ruhbanin-i putperestân	179	Ve rehâbîn-i putperestân	167
be-ser-çeşm	180	Be-ser ü çeşm	168
bu mühliktir, ya	186	Bu mühlik derya	174
muamele bendeni tekdirdir	187	muamele(-i) bende-gî tekdîrdir	175
sâik, takdir-i aliyyü't-tahkik	187	sâik-i takdîr ale't-tahkîk	175
serrişteye âgaz	192	ser-rişte-i âğâz	180
yakut-ı Romanya'dan	199	yakût-ı rummânîden	185
ilm ve hezden	202	İlm ve hünerden	187
bir sehl-i vakt	205	bir sehl vakt	190
fakr-ı halleri	207	fakr halleri	192
yed-i harbata	217	yed-i Harbiyyet'e	201
ba'd-i rü'yetü'l-mesâlih-i nas	226	Ba'de rü'yetü'l-mesâlih-i nâs	209
tasdik-i bi'l-kalb	226	tasdik bi'l-kalb	209
miras-bînlerin âdeti	228	mirâs yiyenlerin âdeti	210
tebliğ ettikte uşağa diyecek yok	232	tebliğ ettikte uşak: "–Diyecek yok	214
revnaksûz-ı figâristân-ı Çin	236	revnaksûz-i nigâristân-ı Çin	217
hûşları ma'sûş oldu	236	hûşları mağşûş oldu	217
muhazzirleri olup	247	mahzarları olup	227
libâs-ı pelâs ile	248	libâs-ı melâs ile	228
bu âlem-gûn-ı fesad	251	Bu âlem-i kevn ü fesâd	231
icrâ-yı hikem-i müridiyesin	252	icrâ-yı hükm-i müridiyyesin	231
müntesibân-ı üstân-ı âlileri	260	müntesibân-ı âsitân-ı âlileri	239
zevk-yâb-ı simât, azizü'n-nevâl-i ilim irfan	260	zevk-yâb-ı simât-ı azîzü'n-nevâl-i ilm ü irfân	230

2. Tablo: İmlâ Yanlılıkları

LEDÜNN-İ İLÂHÎ-Yİ		LEDÜNNÎ-İ İLÂHÎ-İ ³	
müşârûn bi'l-benâm		müşârûn bi'l-benân	
vâki evvelâ suallerine		vâki olan suallerine	
asmaî	1	Asmaî	2
müntahibi	2	müntahabı	3
şöyle bir hayli	2	şöyle bir hile	4
tahfiften sonra	3	tahvîften sonra	4
bîr-i kühen	3	bi'r-i kühen	4
sahnda şûle görmeğin	3	sicnde şûle görmeğin	4
peri-i gâlib	3	perî-i gâlib	4
peri-i mağlubun	4	perî-i mağlûbun	5
inşâllahi teâlâ	4	inşallahu teâlâ	5
duhter-i şâh-ı Çin'i bîzâr	4	duhter-i şâh-ı Çin'i bîdâr	5
cezm ü tahkik olup	5	cezm ü tahkîk edip	6
varis-i vâhidi olan	5	vâris-i vâhidi olan	6
cism-i Gülrüh'ta hissi gibi	6	cism-i Gülrüh'ta hissi gibi	7
bûy-ı vasl-ı yara dair	7	bûy-ı vasl-ı yâre dair	8
kulunuz rezaân	7	kulunuz redâen	8
nezd-i müşârûn-ileyhe	9	nezd-i müşârûn ileyhâya	10
iksâ'yı hil'at-ı dâmâdıyle	10	iksâ-yı hil'at-ı dâmâdıyla	11
nasb-ı hargâh etmeye infak	11	nasb-ı hargâh etmeğe ittifak	12
hayme-derûnu	11	hayme derûnu	12
taşra getirdiğini	13	taşra götürdüğünü	14
yar ve ağyârı	15	yâr u ağyârı	15
kemâl-i gazabımdan	15	kemâl-i gazabımdan	16
kuş tutmak	15	kuşu tutmak	16
eyeden çıkmış	16	eğeden çıkmış	16
koyunda bulamamakta	16	koyunda bulmadıkta	17
âher kap getirip	17	âher kap getirtip	18
ittifaka ikisi	19	ittifakan ikisi	20
bir takrib birer	20	ber-takrîb birer	20
Şehzade Asil	21	Şehzade Asîl'e	20
tatyib-i kalbî	21	tatyîb-i kalbî	20
seyederken	21	Seyrederken	21
polattan yapılmış	21	pulattan yapılmış	21
Leylâ ve nehârâ	26	Leylen ve nehâren	26
mensur tahrir	27	menşur tahrîr	27
Şîvezâd için	28	Şîvezâd için	28
tedbîlû's-sûre	33	tedbdîlû's-sûre	31
Kîseden harc ile	34	kîseden harc eyle	33
Şehridil nâmında	35	Mihridil nâmında	33
erişip beyhude	36	Erişip bî-hod	35
ba'd-müddet	37	ba'dü müddet	35
bir taht müttehi	38	bir taht müteheyyi	37
haysiyet-i vukû	38	haysiyyet-i vukûu	37
bir mahale	41	bir mahalle	39
kırk zira arizinde	43	kırk zira arzında	41
selâmün aleyh	43	Selâm-ı aliyye	41
leyle-i aşâya	43	leyle-i ışıya	42
birkaç bir	45	Birkaç bin	44
şan-ı şâhâneye çüsban tâbirât	47	şân-ı şâhâneye çespân ⁴ ta'bîrât	45
hanesine getirmek	48	hanesine götürmek	47
sa'y edecek	49	sa'y edicek	47

³ 9 numaralı dipnota bakınız.

⁴ Muallim Naci, *Lûgât-ı Nâci*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978, s.335.

enva'-i ma'kûlât	49	enva'-i me'kûlât	48
olan mevcut	50	ol an mevcûd	48
zânu ber zânu	50	zânu-be-zânu	48
Hoş görülmek uludur	53	Hoş görülmek evlâdır	51
ta'yirde hata	53	ta'bîrde hata	51
takrib etmeyip	53	takarrüb etmeyip	52
halk-ı sîrette	55	hulk-i sîrette	53
Miknet-i bîşmâr	56	miknet-i bî-şümâr	53
iltifat buyurduğunuz	57	iltifat buyurdunuz	54
lugat ve sohbetinden	58	ûlfet ve sohbetinden	56
bir fakirü'l-hayâl	60	bir fakirü'l-hâl	57
ancak havf ile	60	Ancak havf eyleme	57
mülâhaza ile	60	mülâhaza eyle	57
mağazaların birine getirdi	60	mağazaların birine göttirdi	57
talep oldu	61	talip oldu	58
tecessüs veya	62	tecessüs ve eyâ	59
elimizde geçmişken	65	elimize geçmişken	62
terk etmese	65	terk etmeye	62
keyfiyetsizlik eseri	68	keyifsizlik eseri	63
İfadeye ceraset gelip	68	ifadeye cesaret gelip	65
asla bir şey	70	asla bir şey	67
ekl ü şerbten	70	ekl ü şürbden	67
emel-imkân	78	emel-i imkân	74
intakiyeye	79	Antakya'ya	75
sipariş-i hikemî	79	sipariş-i hakîmi	75
poser-i mübeşşer	79	Püser-i mübeşşer	75
buyurduğunuz	82	buyurdunuz	78
intakiye	82	Antakya'da	78
talim bulurmaya	82	ta'lîm buyurmağa	79
hizmetinde ölürüm	83	hizmetinde olurum	79
bizim benî	84	Bizim seni	79
ihâne etmeyip	85	ihâfe etmeyip	81
kızanlar ile	86	kazanlar ile	81
tabah olunup	86	tabh olunup	81
beni düşümden indirip	87	beni düşümden indirip	82
müşâhede ettiğim	90	müşâhede etmediğim	86
mahalle-i merkûmda	102	mahalle-i merkûmede olmadığımı	97
olduğunu			
Mercan karbinde	103	Mercan kurbünde	97
taam tabah ederler	105	taam tabh ederler	99
rû-yi arza geçt eylersin	108	rû-yı arzı geçt eylersin	102
poser kılıklı	111	Püser kılıklı	105
zu'mundaymış	177	zu'munda imişsiz	110
bu bâbda bahs etmemişken	117	bu bâbdan bahsetmemişken	110
hüsnde biya'dil	117	hüsnde bî-adîl	110
hâlimize çüsbândır	119	hâlimize çespândır	112
nassa fahr için	122	nâsa fahr için	114
bektaşîye verdi ki	123	Bektaşî'ye verdiği	115
ve süflede	127	ve selefde	119
eftân-ı vâdi	129	üftan-ı vâdi	121
benim helâkimi	136	ben helâkimi	128
kılıç alıp bunun üzerine	138	kılıç alıp boynun üzerine	129
ihâne eyleyip	141	ihâfe eyleyip	133
olmadığı hey'et ile	143	olmadığı haysiyyet ile	135
bize şebendir	144	bize şeyndir	135
cihangîrâneye atarı	147	cihangîrâneye hatarı	139
buyurduğunuz ecelden	148	buyurduğunuz ecilden	139
ezmân ve melevânın	148	ezmân ve mülevvânın	139
üzere olduğu	149	üzere olmadığı	141

ihzar geldiğini	150	ihzâren geldiğini	141
cariyeleri bidar eyleyip	151	cariyeleri bidâr eylemeyip	142
vakt-i sehaydı ki	155	vakt-i duha idi	146
Hüma hitab edip	158	Hümâ'ya hitâb edip	149
bir takrib hâsıl etmek	162	bir takarrüb hâsıl etmek	152
istihab olup	162	istishâb olup	152
kıssa-i hikmet-m'aline	162	kıssa-i hikmet-meâline	153
tâlim-i ilm-i şerif	163	taallüm-i ilm-i şerif	153
birbirimiz müveddetimize	163	birbirimize meveddetimiz	154
sebepe ve âlet olmak	164	Sebepe ve illet olmak	155
teksir ile	170	Tekbîr ile	160
İklîl'e bir hayli kasem	173	İklîl, bir hayli kasem	162
tevkiftten sonra	174	tavakkuftan sonra	164
Çalınan nâkusların	181	çalınan nâkusların	169
recmâ bil-gayb	184	recmen bi'l-gayb	172
âkile ve reside	185	âkile ve reşide	173
teklife hâcet yoktur	187	tekellüfe hâcet yoktur	175
hulfun billah	187	Halfun billah	175
meyl hesabı	193	mil hesabı	180
mikrânken ırakta	196	nigerân iken ırakta	183
ile müsebbittir	198	ile müsbettir	184
külfet-i tekâlûf	200	Külfet-i tekellûf	186
ittifaka cevap	202	ittifakan cevap	187
Yemen tab'î	203	Yemen tebai	188
cebhe ve dâdınızdan	205	Cebhe ve edânızdan	191
kemâlinize menâfi	206	kemâlinize münafi	191
muhibbiniz sultanın	206	muhibbeniz sultanımın	191
hak rızasıyla	207	Hak rızasıyla	192
dehân-ı hokka-ı mutalsım	215	Dehân-ı hokka-ı mutalsam	199
ibsem oldu	224	Ebsem oldu	207
bî-meâl edip	225	bî-meâl edip	209
reb'-i meskûndan	226	rub'-ı meskûndan	209
mevsimi değildir	232	mevsimi geldi	214
bir hayırsızlık olmasın	235	bir hırsızlık olmasın	216
meşşata etmişler	236	meşşata imişler	217
külâh çıkarmak zoruna	242	külâh çıkarmak zor; yine	222
Evvelki gibi fukara ibtilâ etse	243	evvelki gibi fakra ibtilâ etse	223
ferve-i kabançe	247	ferve-i kapanıçe	226
ahfâ lâzım mıdır?	254	ihfâ lâzım mıdır?	234
Beyâna himmetmiş	260	beyâna himmet etmiş	239
irad ettiği emsâlâlin	260	irâd ettiği emsâlin	239
asr-ı mehâsin-i huzurlarında	260	asr-ı mahâsin-i hazarlarında	239
şehr-i cemâziye'l-âhiresi	260	şehr-i cemâziye'l-ahiresi guresinde	239
gırrasında			
onun gibi mürde kuş	15	onun gibi bir mürde kuş	16
ve vezirlerine muharrer üzere	28	ve üzerlerine vech-i muharrer üzere	28
bu hususa mumurîn etmiş	55	bu hususa memurîn-i bisyâr ta'yîn etmiş	52
olup		olup	
izharı güçtür, şöyle	68	İzhârı güçtür, izmârı güçtür; şöyle	65
duhter rû-yı iltifatı çîn	84	duhter rû-yı iltifatı pür-çîn	79
bîdâr olmak	117	bîdâr oldum. Kendi kendime fikr-i tamam	110
		eyledim ki bu bana bir tenbîh-i	
		semâviyyedir ki eğer sana şol gördüğün	
		hüsnde dahi bir er arz ederler ise kabul	
		etme; zîra erlerde zevcesine vefa yoktur,	
		demek olmak	
bâis olursuz	127	bâis olur, âsim olursuz	119

Mârifet ve medhte	143	ma'rifet-i belde ile muâşerete meşgul oldu.	
		Kiminle ülfet, kiminle sohbet eyledi ise	134
		şâhları Hüzmüz Şâh'ın oğlu İklûlmelik'i	
		vasf ve medhte	
bir sır-ı noksan	167	bir ser-i mû noksan	157
Hemen çirkinden	172	hemen Yezîdler çirkinden	161
ve dahi mât vardır	185	ve dahi nice alâmât vardır	173
teneffüs bî-tablîğı	205	teneffüs edib bî-tablîğı	190
Recep Beşe'nin açıp	235	Recep Beşe'nin başın açıp	216

3. Tablo: Metinde Atlanmış İbareler

Sözlükteki şekli

alem-gün-i fesad
Bişire
ebkâr-ı muhazzirât
İbsem
it'âme-i nefise
sihr ü kezbe
üstân-ı âlî

Doğrusu

Âlem-i kevn ü fesâd
beşere
ebkâr-ı muhadderât
ebsem
et'ime-i nefise
sihr ü kizbe
âsitân-ı âlî... vb.

KAYNAKÇA

- Ali Aziz, *Muhayyelât-ı Aziz Efendi* (1268/1852), Takvim-i Vakayî Matbaası, İstanbul.
- Bakırcıoğlu, N. Ziya, *Başlangıcından Günümüze Türk Romanı* (1983), Ötüken Neşriyat A. Ş., İstanbul.
- Dino, Güzin, *Türk Romanının Doğuşu* (1978), Cem Yayınevi, İstanbul.
- Finn Robert P., *Türk Romanı*, Çev. Tomris Uyar (1984), Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet- Enginün, İnci- Emil, Birol, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi*, C. 2, (1995), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Muallim Nâci, *Lûgat-ı Nâci* (1978), Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Sakaoğlu, Saim, "Muhayyelât-ı Aziz Efendi", *Türk Edebiyatı*, (1977), C. 3, Nr. 27.
- Şükün, Ziya, *Farsça Türkçe Lûgat*, C.3 (1984), MEB Devlet Kitapları, İstanbul
- Özön, Mustafa Nihat, "Birkaç Söz", (1944), *İntibah*, Akba- Kitabevi, Ankara.
- Özön, Mustafa Nihat, *Türkçe'de Roman Hakkında Bir Deneme*, (1936), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi, *19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (1976), Çağlayan Kitabevi, İstanbul.